

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

T.C.'nin 100. Yılı Özel Sayısı, Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Turkey ss. 433-444.

Geliş Tarihi–Received Date: 02.02.2023 Kabul Tarihi–Accepted Date: 23.05.2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

 10.53718/gttad.1243468

 BAYRAM AKÇA*

ÖZ

10 Kasım 1938 tarihi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat ettiği gündür. Bu nedenle Atatürk'ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım Türkiye'de en uzun süre devam eden resmi yas uygulamasıdır.

Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 tarihinde vefat ettiği zaman dönemin hükümeti Atatürk'ün cenaze töreninin nasıl yapılacağına dair bir program yayınlamıştır. Bu programa göre; 10 Kasım 1938 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda vefat eden Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze töreni süresince bayraklar yarıya indirilmiş, yabancı elçilikler de Türk milletinin acısına ortak olmak için hem bayraklarını yarıya indirmiş hem taziyelerini sunmuş, radyolar haber dışında yayın yapmamış, sinema, tiyatro gibi eğlence yerleri kapalı tutulmuştur.

Atatürk öldükten sonra onu ilk anma töreni 10 Kasım 1939 tarihinde yapılmıştır. Bu bağlamda 5 Kasım 1939 tarihinde Dâhiliye Vekâleti tarafından “Büyük Atamızın Ölüm Yıldönümü” adlı bir anma programı hazırlanarak dönemin tüm Halkevlerine ve CHP Teşkilatlarına gönderilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ü anma programını her ilde Halkevi ve CHP il ve ilçe teşkilatları düzenlemiştir. Bu programlara dönemin Valisi, Belediye Başkanı, Garnizon Komutanı, Halkevi Başkanı, CHP il ve ilçe teşkilatları, esnaflar ve halk iştirak etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ü anma programı onun ölüm saati olan 9.05 gece başlamış, çeşitli kişiler tarafından Mustafa Kemal Atatürk hakkında yapılan konuşmalar ile devam etmiş ve törene katılanların şehir meydanındaki Atatürk anıtına çelenk koyması ile sona ermiştir.

Türkiye'nin değişik illerinde olduğu gibi Muğla'da da ölümünden sonra Atatürk'ü ilk anma töreni 10 Kasım 1939 tarihinde yapılmıştır. Bu çalışmaya kaynaklık eden “Muğla'da Halk Gazetesi”ne göre; 5 Kasım 1939 tarihinde hazırlanan Atatürk'ün anma programı 1939 ile 1949 yılları arasında Muğla'da da aynen uygulanmıştır. Buna göre; 1939 ile 1949 yılları arasında Muğla'daki 10 Kasım Atatürk'ü anma programlarını Muğla Halkevi yönetimi hazırlamıştır. Programdan önce her 10 Kasım günü Halkevi'nin salonuna bir Atatürk büstü veya resmi konmuş ve onun etrafı bayrak ve çiçeklerle süslenmiştir. Atatürk'ün vefat ettiği 10 Kasım günü saat 9.05 gece siren sesiyle program başlamıştır. Saygı duruşundan sonra bir kişi kürsüye gelerek önce Atatürk'ün hayatı ve eserleri anlatılmış, sonra da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün beyannamesi okunmuştur. Daha sonra katılımcılar sırayla salondaki Atatürk büstünün önünden geçerek Halkevinden dışarı çıkmışlardır. Böylece Halkevindeki törenler sona ermiştir.

Halkevindeki törenden sonra katılımcılar Halkevinin bandosunun çaldığı matem marşı eşliğince Muğla Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Atatürk anıtına geçmişler ve burada onun anıtına çelenkler sunarak töreni sonlandırmışlardır. Diğer yandan ise dönemin Muğla da Halk Gazetesi ilk sayfadan siyah renkli bir Atatürk resmi basmış ve Atatürk ile ilgili mutlaka bir köşe yazısı yayınlamıştır. Bu yazıda Atatürk'ün kısaca özgeçmişi, savaşta yaptığı yararlılıkları ve devrimleri konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım, Muğla'da Halk Gazetesi, Anmak.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, E-Posta: abavram@mu.edu.tr, [ORCID ID: 0000-0001-7396-3498](https://orcid.org/0000-0001-7396-3498).

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

MEMORYING A LEADER: NOVEMBER 10 CEREMONIES IN MUĞLA ACCORDING TO MUĞLA HALK NEWSPAPER (1939-1949)

ABSTRACT

November 10, 1938, is the day when Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Turkish Republic, died. For this reason, November 10, the anniversary of Atatürk's death, is accepted as the longest-lasting official mourning practice in Turkey.

When Mustafa Kemal Atatürk passed away on November 10, 1938, the government of the time published a program on how to perform Atatürk's funeral. According to this program, during the funeral ceremony of Mustafa Kemal Atatürk, who died on November 10, 1938 in Istanbul Dolmabahçe Palace, the flags were lowered at half-mast, foreign embassies both lowered their flags at half-mast and offered their condolences to share in the pain of the Turkish nation, radios did not broadcast other than news, entertainment places such as movies and theaters were closed.

After Atatürk died, the first commemoration ceremony was held on 10 November 1939. In this context, a commemoration program called "Death Anniversary of our Great Ancestor" was prepared by the Ministry of Internal Affairs on 5 November 1939 and sent to all Community Centers and CHP Organizations of the period. People's Houses or Provincial and District Organizations of the Republican People's Party organized the commemoration program of Mustafa Kemal Atatürk in every province. The Governor of the period, the Mayor, the Garrison Commander, the President of the Community Center, the provincial and district organizations of the CHP, the tradesmen and the public participated in these programs. The program of commemorating Mustafa Kemal Atatürk started at 9.05, the time of his death, continued with the speeches made by various people about Mustafa Kemal Atatürk, and ended with the laying of wreaths at the Atatürk monument in the city square by the attendees.

As in different provinces of Turkey, the first commemoration ceremony of Atatürk was held on 10 November 1939 in Muğla after his death. According to Halk Newspaper in Muğla, which is the source of this study; Atatürk's commemoration program, which was prepared on 5 November 1939, was also applied in Muğla between 1939 and 1949. According to this; between 1939 and 1949, the Muğla Community Center administration prepared the 10 November Atatürk commemoration programs in Muğla. Before the program, a bust or picture of Atatürk was placed in the hall of the Community Center every November 10, and its surroundings were decorated with flags and flowers. The program started with the sound of the siren at 9.05 am on November 10, when Atatürk passed away. After the moment of silence, a person came to the podium, firstly Atatürk's life and works were explained and then President İsmet İnönü's declaration was read. Afterwards, the participants took turns passing the Atatürk bust in the hall and went out of the Community Center. Thus, the ceremonies in the Community Center came to an end.

After the ceremony in the Community Center, the participants went to the Atatürk monument in Muğla Cumhuriyet Square, accompanied by the mourning anthem played by the band of the Community Center, and ended the ceremony by presenting wreaths to his monument. On the other hand, in Muğla of the period, the Halk Newspaper printed a black Atatürk picture on the first page and published a column about Atatürk. In this article, Atatürk's brief biography, his heroic acts in the war and his revolutions are discussed

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, November 10, Halk Newspaper in Muğla, Memorying.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde *Yas; Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, yas tutmak ise; çok üzülme, matem tutmak veya duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek* şeklinde tarif edilmiştir.¹ Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere çok sevilen bir kayıp karşısında verilen doğal bir tepki olan yas tutma âdeti dünyadaki bütün kültürlerde vardır. Bu yas olayı bazen bireysel olarak yaşanabildiği gibi bazen de toplumsal olarak yaşanabilmektedir.² Türk kültüründe yas âdeti, Orta Asya'dan itibaren var olmuş ve sıradan insanlar veya hakanların ölümünden sonra kara veya gök elbise giymek, saç kesmek, ağıt yakmak gibi çeşitli şekillerde kendini göstermiştir.³

Türk kültüründeki yas uygulaması örneklerine, eski Türk devletlerinden Cumhuriyet tarihine kadar olan süreçte rastlamak mümkündür. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü yas uygulamasının en önemli örneklerinden biridir. Onun ölüm yıldönümü olan 10 Kasım günü, Türkiye'nin en uzun süre devam eden resmi yas uygulaması olmuştur.

¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 2140.

² Hakan Uzun, "Türkiye'de 10 Kasım Törenleri, "İlk Matem" 10 Kasım 1939'dan," "Atatürk Haftası" ve "Matemsiz Atatürk'ü Anma" Günlerine", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, İzmir 2019-Bahar, s. 136.

³ Eski Türk kültüründe ölümden sonra uygulanan ritüeller için bkz. Saadetin Yağmur Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 218-248; Edward Tryjarski *Türkler ve Ölüm*, Çev. Hafize Er, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 145-165.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vücudu hayatı boyunca vatani ve milleti için yapmış olduğu mücadele sonucu oldukça fazla yıpranmıştı. İşte bu nedenle I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli rahatsızlıklar geçiren Mustafa Kemal Atatürk 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktığı zaman bir böbrek rahatsızlığı yaşamıştır.⁴

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Kasım 1923'te Mustafa Kemal Atatürk aşırı çalışma, yorgunluk ve stresten dolayı ilk kalp krizini geçirmiştir. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Atatürk 13 Kasım 1923 tarihinde Prof. Dr. Nejat Ömer İrdelp tarafından muayene edilmiş ve sonra kendisinden tütün ve kahve kullanımını azaltması istenmiştir. İki ay kadar doktor tavsiyesine uyarak iyileşen Mustafa Kemal Atatürk daha sonra tekrar eski yaşam tarzını devam ettirmeye başlamıştır.⁵ 1927 yılında Mustafa Kemal Atatürk ikinci kalp krizini geçirmiştir. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün rahatsızlığı basın tarafından büyütülmüş ve siyasi kriz çıkarmaya kadar vardırılmıştır. Ancak, Mustafa Kemal Atatürk yine doktorları tarafından tedavi edilerek tekrar sağlığına kavuşturulmuştur.⁶

1936 yılında Mustafa Kemal Atatürk aşırı üşütme ve fazla yorgunluktan dolayı zatürreye yakalanmış ve doktorların yerinde ve zamanında müdahalesi ile bu hastalığı da atlatabilmiştir.⁷ 1937 yılının sonlarında ise Mustafa Kemal Atatürk'te halsizlik, yorgunluk, burun kanaması, karın ve bacaklarda kaşıntı ve inceleme belirtileri görülmeye başlamıştı. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Atatürk'ü muayene eden Prof. Dr. Nihat Reşat Belge ona siroz teşhisi koymuştur. Bu hastalığın tedavisi için ise Fransa'dan Prof. Dr. Fisenger'in davet edilmiştir.⁸

1938 yılının Mayıs ayında Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatay meselesi yüzünden Mersin ve Adana seyahatlerine çıkması onun hastalığının ilerlemesine neden olmuştur. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Atatürk dönüşte İstanbul'da Savarona yatında tedaviye alınmıştır. Bir süre burada tedavi edilen Mustafa Kemal Atatürk vücudunun tedaviye cevap vermemesi üzerine Dolmabahçe Sarayı'na nakledilmiştir. Almanya ve Avusturya'dan getirilen doktorlar da Mustafa Kemal Atatürk'ün hastalığına çare bulamamış ve karnında biriken suyu almak zorunda kalmışlardır. Eylül 1938'de su alma işleminden hemen sonra Mustafa Kemal Atatürk ilk defa komaya girmiş ancak vücudunun dirençli olması nedeniyle komadan çıkabilmiştir.⁹

7 Kasım 1938 günü Mustafa Kemal Atatürk'ün ağrılarının artması üzerine doktorlar tekrar karnındaki suyu almışlardır. Bu işlemden 30 saat sonra Mustafa Kemal Atatürk tekrar komaya girmiştir. Komadan çıkamayan Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938 günü son sözü olan "Aleykümüsselam" diyerek gözlerini bu hayata yummuştur.¹⁰ Yine 10 Kasım 1938 günü Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü hükümet tarafından radyo aracılığı ile yurt içi ve yurt dışı kamuoyuna duyurulmuştur.¹¹

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım günü de Türkiye'nin en uzun süre devam eden resmi yas uygulaması olmuştur. Türkiye'de her 10 Kasım günü sabah saat 9.05'te duyulan siren sesi hem milletçe gerçekleştirilen ortak yas duygusunu hatırlatır hem de Atatürk'e karşı bir dakikalık saygı duruşunda bulunulması gerektiğini ifade eder.

Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili olarak ilk "yas" veya "milli matem" gibi kavramlar 10 Kasım 1938 tarihinde onun ölümü ile başlamıştır. Bu bağlamda yukarıda belirtilen kavramlara dönemin gazetelerinde, hükümet tebliğlerinde veya tören sırasında yapılan konuşmalarda sıkça rastlanmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine Dolmabahçe Sarayı'ndaki Cumhurbaşkanlığı forsu ile birlikte resmi dairelerdeki bayraklar yarıya indirilmiş ve yabancı elçilikler de Türk milletinin bu matemine katılarak bayraklarını yarıya indirmiştir. Bu arada hükümetin yayınladığı kararname gereğince tüm sinema, tiyatro ve eğlence yerleri de kapalı tutulmuştur. 1938 yılında hükümetin yayınladığı programdaki birçok madde 1939 yılında yayınlanan programda da aynen yer almıştır.¹²

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra onu anmak için ilk tören 10 Kasım 1939 tarihinde yapılmıştır. Bu anma töreni ile ilgili olarak 5 Kasım 1939 tarihinde dönemin Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan program dönemin gazetelerine de gönderilmiş ve onlardan gerektiği şekilde hareket etmeleri konusunda ricada bulunulmuştur. Buna göre; programın yürütülmesinden dönemin Halkevleri ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) il ve ilçe teşkilatları birinci derecede sorumlu tutulurken, anma törenlerinin ilk adresi Halkevleri gösterilmiştir. Halkevlerinin olmadığı yerlerde ise tören yeri CHP il ve ilçe merkezleri olması kararlaştırılmıştır.

⁴ Tahir Kodal, "Atatürk'ün Ölümü ve Denizli Kamuoyu", *PAÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Denizli 1999, s. 17-18.

⁵ Bilal N. Şimşir, *Atatürk'ün Hastalığı*, Ankara 1989, s. 6-7, Bayram Akça-Recep Arslan, "Atatürk'ün Ölümünün Muğla Vilayetindeki Yansımaları", *Atayurt'tan Muğla'ya Türk Tarihi ve Kültürü Hakkında Yazılar*, Ed. Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla 2020, s. 214. Kodal, *age*, s. 18.

⁶ Şimşir, *age*, s. 6-7.

⁷ Şimşir, *age*, s. 5-7.

⁸ Kodal, *agm*, s. 18.

⁹ M. Akif Tural, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.390.

¹⁰ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C. II, İstanbul 1973, s. 770-771.

¹¹ Selahi R. Sonyel, *Atatürk- The Founder of Modern Turkey*, Ankara 1989, s. 197-198.

¹² Uzun, *agm*, s. 139.

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

Program herkese açık almakla birlikte mülki ve askeri erkân ile CHP ve Halkevleri yöneticilerinin mutlaka katılması istenmiştir.¹³

Programdan anlaşıldığı üzere, Halkevleri veya CHP il ve ilçe merkezlerinde düzenlenecek olan törenlerde, tören salonunun uygun bir köşesine Mustafa Kemal Atatürk'ün bir büstü, yoksa bir fotoğrafının konması ve bu köşenin Türk bayrağı, CHP bayrağı ve çiçeklerle süslenmesi, toplantıya katılanların Mustafa Kemal Atatürk'ün öldüğü saat olan 9.05 geçte önceden görevlendirilen bir kişi tarafından saygı duruşuna davet edilmesi, saygı duruşundan sonra bir kişi tarafından Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı ve bu millet ve memleket için yaptığı hizmetleri anlatılması ve ardından da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 10 Kasım 1938 tarihinde Atatürk'ün ölümü üzerine söylediği beyannamesinin okunması istenmiştir. Halkevi'ndeki veya CHP il veya ilçe merkezlerindeki bu program sona erdikten sonra katılımcıların topluca o şehir meydanındaki Atatürk Heykeline giderek çelenklerini sunması ve böylece töreni sonlandırmaları istenmiştir.¹⁴

Okullarda yapılacak olan törenler de Halkevlerindeki gibi farklı olmayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda okullarda saat 9.05 geçte Atatürk'e saygı duruşunda bulunulacağı, ardından bir öğretmen tarafından onun hayatı ve eserleri hakkında bilgi verileceği ve son olarak da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün söz konusu beyannamesinin okunacağı belirtilmiştir.¹⁵ Basına yönelik yapılan düzenlemelerde ise, 10 Kasım günü gazetelerden baş sayfalarını siyah çerçeve içine almaları, Atatürk'ün hayatını, eserlerini, Kemalizm'in ebediyen yaşayacağını ve onun ölümünden duyulan acıyı ifade eden köşe yazıları yazmaları istenmiştir.¹⁶

Radyoya yönelik yapılan düzenlemelerde ise en dikkat çeken husus, radyo yayınlarının günlük sadece sabah, öğlen ve akşam yapılması istenmiştir. Bu bağlamda radyonun sabah haberlerini sunduktan sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Mustafa Kemal Atatürk hakkındaki beyannamesini okuyup yayına ara vermesi, öğle ve akşam haberlerinden sonra ise *"Sayın yurttaşlar: Bugün Ebedi Şef Atatürk'ün ölümünün yıl dönümüdür. Türkiye radyosu, Türk Milleti'nin bu büyük elemine katılarak tazim ile susuyor"* diyerek yayını sonlandıracağı, belirtilmiştir.¹⁷

10 Kasım Atatürk'ü anma programının dikkat çeken bir başka özelliği ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün beyannamesinin her tören sonunda mutlaka okunmasının istenmesidir. Bunu temin etmek için toplantıyı düzenleyecek olan kişi veya kurumlara Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün beyannamesi matbu olarak önceden gönderilmiştir.¹⁸ Dâhiliye Vekâleti, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan program bir bütün olarak değerlendirildiği zaman Muğla'da dâhil olmak üzere ülkenin tümüne yönelik olarak hazırlandığı görülmüştür.

1. Muğla Yerel Basınında 10 Kasım Törenleri (1939-1949)

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü tüm yurttaki olduğu gibi Muğla'da da büyük bir üzüntü ile karşılanmıştır. 10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden dolayı yapılacak cenaze töreni ile ilgili olarak dönemin Hükümeti bir program yayınlamıştır. Bu programa göre Muğla'da Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze töreni ile ilgili olarak Halkevi'ne ve CHP il ve ilçe yöneticilerine görevler yüklenmiştir.¹⁹

Mustafa Kemal Atatürk için dönemin hükümeti tarafından yayımlanan cenaze töreni programı Muğla'da aynen uygulanmıştır.²⁰ 1938 yılı Kasım ayında yayımlanan *"Aydın Tarihi"* Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine Muğla'da yapılan cenaze töreni ile ilgili olarak şu bilgiyi vermiştir:

"Günlerden beri hazin gözyaşları ile matem hayatı yaşayan Muğla'da bugün Ebedi Atasının büyük milli matemini, aziz yurdun her yerinde olduğu gibi, şimdiye kadar görülmemiş büyük bir saygı ve ihtiram geçidi yapılmıştı. Büyük matem gününden evvel hazırlanan program halka dağıtılmış, Ebedi Atamız için yapılacak büyük matem ve ihtiram geçidi hakkındaki esaslar bütün yurttaşlarca öğrenilmiştir.

.....İstiklal Marşından sonra Kürsiye gelen Başöğretmen Basri Tüzün Ebedi Atamızın hayatı, mücadele ve büyük muvaffakiyetleri hakkında konferans verdi. Ve Atamızın gençliğe hitabesini okudu ve ebedi ruhu için 2 dakika saygı duruşu yapıldı.

.....İstiklal Marşı okunduktan sonra Bethoven'in matem marşı çalındı. En hazin manzara bu sırada başlamıştı. Bütün kafalar önlerinde bulunan büyük heykele doğru kalktı. Etrafı hıçkırık dalgaları sardı. Marş bitince İlbay (Vali) Recai Güreli Atanın heykeline doğru ilerledi. İnsanlığın büyük evladı önünde 1

¹³ Burak Şimşek, *Tek Parti Döneminde 10 Kasımlar (1938-1950)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2007, s. 63-64.

¹⁴ Uzun, agm, s. 140. Kodal, agm, s.18.

¹⁵ Şimşek, agt, s. 64.

¹⁶ Uzun, agm, s. 140.

¹⁷ Yağmur Tatar Hotancı, *Demokrat Parti Döneminde 10 Kasımlar*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2017, Şimşek, agt, s. 64.

¹⁸ Şimşek, agt, s. 62.

¹⁹ Nazlı Ökten, "Ölümsüz Bir Ölüm, Sonsuz Bir Yas: Türkiye'de 10 Kasım", *Hatıralarıyla ve Unutuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*, Derleyen: Esra Özyürek, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 320-350. Şimşek, agt, s. 60-64.

²⁰ Sonyel, agm, s. 197; Soyak, age, s.770-771; Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletten Doğuşu*, İstanbul 1994, s. 574.

dakika durdu. Saygıyla eğildi. Sonra büyük mermer taşların üzerinde sözlerine başladı. Gür sesiyle “Ey asil millet” deyince bütün meydan dinmek bilmeyen hıçkırık sesine boğuldu. Yaşlı gözlerle sözünü bitiren vali ağlayanlar arasında krokideki yerine geçti.

.....Bugün bir millet ağlıyor. Atasını kaybeden Türkiye ağlıyor, tarihin misalini kaydetmediği en büyük en büyük evladını kaybeden dünya ağlıyor. Şimdi kalabalık yavaş yavaş dağılıyor. O, büyük ve muhterem meydanın ortasında çiçek yığınları ve sayısız çelenk arasında yükselen ebedi Atamız müsterih olarak eserini seyrediyor.”²¹

1939 yılında itibaren ise Mustafa Kemal Atatürk’ü ölüm yıldönümünde anmak için tüm yurttaki gibi Muğla’da da anma törenleri yapılmıştır. Bu törenlerde de 1938 yılında hükümetin yayınladığı program aynen uygulanmıştır.

Nitekim Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün 1. yıldönümünde Muğla’da yayınlanan 11 Kasım 1939 tarihli “Muğla’da Halk Gazetesi”, “Atatürk’ün Ölümünün yıl dönümü şehrimizde hazin merasimle kutlandı” başlığı ile çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün 1.yıldönümü olan 10 Kasım 1939 tarihinde Muğla Halkevi’nde Vali, Garnizon Komutanı, Belediye Başkanı, CHP il ve ilçe yönetimi, bütün memurlar ve ilgili heyetlerin katılımıyla bir anma töreni yapılmıştır. Halkevindeki bu tören, Halkevi Başkanının kısa bir nutku ile başlamış, Atatürk’ün hayata gözlerini yumduğu 9.05 geçte Belediye’nin siren sesinin çalması üzerine katılımcıların ayağa kalkıp 5 dakika saygı duruşunda bulunması ile devam etmiş sonra Ortaokul öğretmenlerinden Tahir Tolga tarafından çok heyecanlı ve güzel bir nutuk söylenmiş ve ardından da Milli Şef İsmet İnönü’nün, Mustafa Kemal Atatürk hakkındaki hitabesi okunarak son bulmuştur. Halkevindeki bu törenden sonra katılımcılar Halkevi mızıkasının matem marşı eşliğinde Atatürk anıtına doğru yürümüş, burada anıta bir çelenk koymuş ve ardından da anıtın önünden geçerek Atatürk’e saygılarını sunmuş ve böylece töreni sonlandırmışlardır.²²

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün 2. yıldönümünden ise önce 9 Kasım 1940 tarihli “Muğla da Halk Gazetesi”, “Yarın, Atatürk’ün Ölümünün İkinci Yıl Dönümüdür. Halkevinde 9.05’de Anma Töreni Vardır” sürmanşeti ile çıkmıştır. Böylece gazete Atatürk’ün ölüm yıldönümünü daha bir gün önceden Muğlalılara hatırlatmıştır. Bu sürmanşetin hemen altında gazetenin yazarlarından Cavit Aker’in şu yazısı yer almıştır:

“Yeni Türk medeniyet ve hayatının ve Türk Cumhuriyeti’nin kurucusu emsalsiz dahi, büyük Atatürk bundan iki yıl önce şu fani dünyaya gözlerini kapadı.

Bu ölümün uyandırdığı emsalsiz acı yalnız Türkiye’de değil, bütün dünyayı kalbinden vurdu. Hiç bir insan bu kadar şümüllü, bu içten gelen acı ile dünyayı sarsmamıştır.

Bu ölüm dünyada bir kıyamet koparmıştı. O gün bir mahşer, anacık babacık günü olmuştu. Bütün dünya hıçkırığa boğulmuştu. Bilhassa Türk vatani baştanbaşa feryat içinde kalmıştı.

Bütün bu acıların üstesinde yalnız bir tesellimiz vardı. Onun bize bıraktığı eserler. Denilebilir ki onun ölümünde Türk ulusuna Türk ulusuna bir kuvvet kaynağı oldu. Gözlerimiz ağlar, kalplerimiz ısraptan burkulurken onun eserlerini muhafaza değil, yaşatacağımıza, ilerleteceğimize ve uğurunda canımızı vereceğimize ant içiyorduk.

Ey Büyük Atamız!

Sen nasıl kuvvetlisin ki, ölümün bile Türk Ulsu için bir enerji kaynağı oluyor. Ve bize sarsılmaz bir kuvvet veriyor.

Biz şimdi İnönü’nün etrafında sarsılmaz bir kaya gibi toplandık. Senin gösterdiğin yoldan gidiyoruz. Ve son nefesimize kadar ve nesillere de devir ederek bu mutlu ve kutlu yolu takip edeceğiz.”²³

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün 2. yıldönümünde de Muğla’da başta Halkevinde olmak üzere tüm okullarda hazin anma törenleri yapılmıştır. Anma töreninden önce Dâhiliye Vekâleti, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanıp Muğla’ya gönderilen program çerçevesinde Halkevinin büyük salonunun kuzeye bakan cephesinde Aziz Atatürk’ün mezarının aynısı yapılmış, mezar beyaz bir atlas ile örtülmüş ve çiçekler ile süslenmiştir. Mezarın üstüne de Atatürk’ün büstü konmuştur. Mezarın tam arkasına da bütün kurumları temsilen büyük bir çelenk yerleştirilmiştir.

Çelenklerin üzerinde büyük dâhinin son sözleri çiçekler ile süslenmiştir:

- Saat kaç?

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım günü havanın çok yağışlı olmasına rağmen genç-yaşlı ve kadın-erkek tüm Muğlalılar Muğla Halkevi’ne akın etmiştir. Törende Vali İbrahim Etem Akıncı, CHP Parti Müfettişi Ali Rıza Levent, CHP Başkanı Abidin Çakır, Belediye Reisi İskender Alper, parti ve belediye azaları ve bütün kurum başkan ve üyeleri, memurlar ve halktan yoğun bir kalabalık hazır bulunmuştur. Tören, 10 Kasım günü Atatürk’ün hayata gözlerini yumduğu saat 9.05 geçte Muğla da Halk Gazetesi Başyazarı Cavit Aker’in kürsüye gelerek kısa bir konuşmadan sonra Atatürk’ün aziz hatırası adına katılımcıları 5 dakikalık saygı duruşuna

²¹ *Ayin Tarihi*, (Atatürk’ün Vefatları), No.60, Ankara, İkinci Teşrin 1938, s 8 3-84.

²² *Muğla’da Halk Gazetesi*, 11 Kasım 1939, Yıl.13, Sayı.1555, s. 1.

²³ *Muğla’da Halk Gazetesi*, 9 Kasım 1940, Yıl.14, Sayı.1605, s. 1.

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

davet etmesi ile başlamıştır. Saygı duruşundan sonra Muğla Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Sabahattin, önce Aziz Atatürk'ün ayrıntılı bir özgeçmişini ve sonra da Milli Şef İsmet İnönü'nün, Atatürk'ün ölümü münasebeti ile yayınladığı müessir hitabeyi okumuştur.²⁴

Halkevindeki bu etkinlikten sonra törene katılanlar, önlerinde Halkevi mızıkası matem marşını çalarak ve ellerinde de çelenklerle Atatürk'ün anıtına doğru yürümüşler, anıta vardıkları zaman ellerindeki çelenkleri anıta bırakmışlar ve ardından da Atatürk'ün heykeli etrafında derin bir saygı ile dolaşarak töreni tamamlamışlardır.²⁵

Atatürk'ün ölümünün 3. yıldönümü olan 1941 yılında "Muğla'da Halk Gazetesi" "10 Kasım 1941 Günü Atatürk'ün Ölümünün Üçüncü Yıl Dönümüdür. Halkevinde saat 9.05'te Anma Töreni Vardır" sürmanşetiyle çıkmıştır.²⁶ Fakat gazetenin alt sütunlarında anma töreni ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

"Muğla'da Halk Gazetesi'nin sol sütununda ise gazetenin yazarlarından Şaban Kınay'ın kaleme aldığı "Ebedi Şefimiz Atatürk'ün Ölümünün Yıl Dönümü" adlı aşağıdaki yazısı yayımlanmıştır.

"Tam üç yıl oldu, kudretin seve seve yarattığı bu fevkalade insan Dolmabahçe Sarayı'ndan altı meşalenin ziyası altında güneş azametiyle ebedi istirahat yerine uğurlandı. Bu fani olan Ebedi Şef Türk Milleti'nin kalbinde bakidir. Çünkü onun eserleri ölmez ve ölmeyecektir.

Fani dünyaya gözlerini kapayıp ölmez tarihin ebediyetine açtığı zaman buna bütün millet ve cihan gibi tarih de ağlamıştı.

O gözlerini kaparken de lisanı halile beni milletimiz kalbine gömünüz dedi ve oraya gömüldü. Ebedi Şef kendini bize ve biz de bütünlüğümüzü onun manevi varlığına emanet ettik.

Bir cemiyete kendi fertleri tarafından muhtelif kıymet ve surette hizmet edilebilir. Bunların büyüğü ve en kıymetlisi cemiyeti ebediyete götürecektir.

İşte Ebedi Şef bütün ecdadın adet, örf, anane şekillerini, izlerini bir araya getirerek Türk Milletini saadete götürecektir. Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık adlı altı büyük yolu vücuda getirdi ve Türk Milletine armağan etti.

Büyük Ata ruhun şad olsun"²⁷.

1942 yılında yine Atatürk'ün ölümü Muğla'da hazin bir törenle anılmıştır. Atatürk'ün ölümünün 4. yıldönümünde 14 Kasım 1942 tarihli "Muğla da Halk Gazetesi" "Atatürk'ün Ölümünün Dördüncü Yıl Dönümü, Hazin Bir Anma Töreni yapıldı" başlığı ile çıkmıştır. Bu başlığın altında ise; "geçen Salı günü ebedi şefin ölümünün dördüncü yıldönümü idi. Bu münasebetle şehrimizde hazin bir anma töreni yapıldı", yazılmıştır.

Atatürk'ün 4. ölüm yıldönümü münasebetiyle Halkevi tarafından hazırlanan tören programı birkaç gün önceden halka dağıtılmıştır. 10 Kasım 1942 günü sabahı ise Halkevini protokol, tüccar, esnaf ve halktan oluşan yoğun bir kalabalık doldurmuştur. Hatta Halkevine giremeyenler bahçede ayakta kalmışlardır. Atatürk'ün öldüğü saat olan 9.05 geçte elektrik fabrikasının siren sesi çalmaya başlamış, bunun üzerine herkes 5 dakikalık saygı duruşuna geçmiş, ardından Muğla'da Halk Gazetesi Baş Yazarı Cavit Aker kürsüye gelerek kısa bir hitabe ile Atatürk'ün bu dakikada hayata gözlerini yumduğunu bildirmiş ve ardından şunları söylemiştir:

"Ebedi Şef Atatürk bundan dört yıl önce mavi ve engin gözlerini hayata bu saat ve dakikada kapadı. Yalnız Türk Milletini değil, bütün dünyayı yasa boğdu. Çünkü onunla yalnız Türklük değil, bütün insanlık öğünüyordu. Fani Atatürk oldu. Fakat ebedi Atatürk içimizde ve benliğimizdedir. Fani gözlerini hayata kapatırken son sözleri şu olmuştur:

-Saat Kaç?

Saygı duruşundan sonra yine Cavit Aker tarafından önce Atatürk'ün geniş bir özgeçmişini ve ardından milli şefin tarihe mal olan o meşhur beyannamesi okunmuştur. Bu hitaplardan sonra katılımcılar salonun bir köşesinde bulunan temsili katefalkın önünden saygı ile geçerek Halkevinden çıkmışlardır.

Halkevindeki törenden sonra önde Vali Vekili, Garnizon Komutanı, CHP yöneticileri ve Belediye Başkanı olduğu halde tüm katılımcılar Tümen Mızıkasının çaldığı matem marşı eşliğinde Atatürk anıtına doğru yürümüşlerdir. Tören heyeti anıta vardığı zaman önce ellerindeki çelenkleri anıta koymuş sonra da anıt önünden geçerek Atatürk'e saygı ve minnetlerini sunmuşlardır. Böylece tören sona ermiştir.

Bu arada Atatürk'ün ölümünün yıldönümü münasebetiyle tüm bayraklar yarıya indirilmiştir.

14 Kasım 1942 tarihli "Muğla'da Halk Gazetesi'nde Cavit Aker, "Ebedi Şef Atatürk" adlı aşağıdaki köşe yazısını yayınlamıştır.

²⁴ Muğla'da Halk Gazetesi, 16 Kasım 1940, Yıl.14, Sayı.1606, s.1.

²⁵ Muğla'da Halk Gazetesi, 16 Kasım 1940, Yıl.14, Sayı.1606, s.1.

²⁶ Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1941, Yıl.5, Sayı.1655, s.1.

²⁷ Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1941, Yıl.15, Sayı.1655, s.1.

BAYRAM AKÇA

“Bizi bir millet haline getirerek bize yeni bir tarih bırakan ve her fani gibi ebediyete giden Aziz Atatürk öleli dört yıl oldu. Yokluğunun acısını Milli Şef ile unutuyoruz. Fakat onun hasreti kalplerimizin derinliklerinde unutulmaz bir sızı halinde yatıyor. Hiçbir kudret onun acısını kalplerimizden sökemecektir. Destanlaşan Atatürk bugün aramızda yoktur. Fakat biz oyuz oda bizdir. Onun yokluğu vardır denemez. Mademki biz yaşıyoruz, daha doğrusu Türk ulusu yaşıyor. O da yaşamaktadır. Nereye baksak, kalplerimizi nereye döndürsek hep onu görür, duyar ve yaşarız. Atatürk ölmedi, Atatürk aramızdan ayrılmadı. Onun anılmadık bir anı yoktur. Bütün Türk illerinde görülenler ve yaşananlar hep Atatürk'tür. O bizim benliğimize sinmiştir.

Atatürk'ün hizmetlerini anlatmak şu küçük satırlara sığmaz. 20 yılda hiçbir dahi askere nasip olmayan savaşlarını defne dalları ile süsledi. İnkılaplarını başardı. Hiçbir idareye nasip olmayan devlet teşkilatını tamamladı. Ebediyete gözleri açık gitmedi. Arkasında mesut bir vatan, medeniyete kavuşmuş bir millet bıraktı. Ne mutlu ona!. Hiç bir insanın görmediği ıstırapları tattı. Hiçbir faninin tatmadığı saadet ve ideale kavuştu.

Onu ancak Milli Şef, onu en yakından tanıyan büyük İnönü eşsiz duygusuyla anlatabildi. Atatürk'ün manevi huzurunda saygı ile eğilirken Milli şefin şu sözünü tekrar edelim

“Devletimizin banisi ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi!

İnsanlık idealinin âşık ve mümtaz siması!

Eşsiz kahraman Atatürk! Vatan sana minnettardır.”²⁸

10 Kasım 1943 tarihinde tüm yurttaki gibi Muğla'da da Atatürk'ün ölümünün 5. yıldönümü münasebetiyle bir anma töreni yapılmıştır. Her yıl olduğu gibi bu törenden önce Halkevinde gerekli hazırlıklar yapılmıştır. İşte bu bağlamda Halkevi salonuna Atatürk büstü konmuş, bu büstün etrafı çiçeklerle süslenmiş ve bayraklar da yarıya indirilmiştir. Törene Muğla Valisi, Belediye Başkanı, Komutanlar, CHP il ve ilçe yöneticileri, bütün memurlar, subaylar ve halk iştirak etmiştir. Tören, Aziz Atatürk'ün ölüm dakikası olan 9.05 geçiş Belediye siren sesinin çalması ile başlamış, bu dakikada Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu Başkanı Cavit Aker kürsüye gelerek kısa ve heyecanlı bir hitabe ile Atatürk'ün bu saat ve dakikada hayata gözlerini kapadığını söylemiş ve son sözünü yâde ettikten sonra katılımcıları beş dakikalık saygı duruşuna davet etmiş ve salonda hazır bulunanlar Atatürk'ün manevi huzurunda 5 dakika saygı duruşunda bulunmuştur. Saygı duruşundan sonra Muğla Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Nazmi Okşarel tarafından Atatürk'ün hayatı ve eserleri hakkında bir konuşma yapılmıştır. Halkevi salonundaki tören bittikten sonra aynı kalabalık buradan çıkarak önde mızıkacı ve çelenkler olduğu halde ve matem marşı eşliğinde Atatürk anıtına gitmiş ve anıta törenle çelenk koymuş ve ardından anıtı selamlamıştır. Böylece 10 Kasım Atatürk'ü anma töreni sona ermiştir

13 Kasım 1943 tarihinde “Muğla da Halk Gazetesi” yazarlarından Cavit Aker de “Ebedi Şef Atatürk adlı aşağıdaki yazıyı kaleme almıştır:

“Geçen Çarşamba günü Ebedi Şef Atatürk'ü andık. Çünkü onu anmadığımız gün var mı?. Kalplerimiz daima onunla, ruhlarımız onun manevi varlığını içmiş ve bize sinmiş!. Bu kadar içten gelen bir ulus sevgisini büyük varlığında toplamış bu büyük insan ve dehayı bir an olsun unutmak mümkün mü?

Onun yarattığı vatan, onun yarattığı ulus, onu nasıl unuttur?. Onun mezarı Ankara'da, fakat yattığı yer Türk ulusunun kalbidir.

En büyük Türk şehriden en küçük Türk köyüne varıncaya kadar ona duyulan minnet ve şükran hislerinden başka ne olabilir?

Ne tarafa baksak nereye dönsek onu görüyoruz. Kalbimizde o.. Karşımızda o.. Her şeyimizde o..

Tabiat iradesini geçirdi. Onun fani varlığı ebediyete gitti. Fakat bizim Atatürk'ümüz ölmedi. O, içimize sinmiş, milletimizin özü olmuştur. Ne yapsak onu önder olarak karşımızda görüyoruz. Onun ölüsü bile Türk ulusuna rehberlik etmektedir.

Ne büyük bir insandı ki yalnız Türk ulusu değil, insanlık benimsemişti. Bütün hayatı mütemadi bir faaliyet ve vatan hizmeti ile geçti. Hiçbir insan onun kadar vatani için çalışmadı.

Yalnız İstiklal Savaşını düşünmek, bir taraftan isyan, bir taraftan harici düşman saldırıları içinde granitten bir kaya, has çelikten bir heykel gibi dikilerek yeni bir millet, yeni bir vatan yaratmak her halde alelade adamların işi değildir. Dünya durdukça adın yaşayacak ve bu beşeriyet seni saygı ile Türk ulusu minnet ve şükran ile anacaktır.”²⁹

Atatürk'ün ölümünün 6. yıldönümü olan 1944 yılında “Muğla da Halk Gazetesi”, “Dünn Halkevinde Ebedi Şefin Ölümünün Altıncı Yıl Dönümü Münasebetiyle Büyük Bir Anma Töreni Yapıldı” manşeti ile çıkmıştır.

Atatürk'ün altıncı ölüm yıldönümünden bir gün önce Muğla Halkevi'nde büyük salonunun büstleri ve resimleri ile süslenmiş ve ayrıca salonun orta yerine beyaz ve kırmızı yüksekçe bir kaide üstüne büstü konmuştur. 10 Kasım günü sabah saat 8.30'dan itibaren Halkevi salonu dolmaya başlamış ve saat 9.00 salonda boş yer

²⁸ Muğla'da Halk Gazetesi, 14 Kasım 1942, Yıl.16, Sayı.1707, s. 1.

²⁹ Muğla'da Halk Gazetesi, 13 Kasım 1943, Yıl.17, Sayı.1759, s. 1.

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

kalmamıştır. Atatürk'ün ölüm saati olan 9.05 geçe Belediye'nin siren sesinin çalması ile salondaki katılımcılar ve bütün şehir 5 dakikalık saygı duruşunda bulunmuştur. Bundan sonra Muğla Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Nazım Okşarel kürsüye çıkmış ve samimi ve heyecanlı bir dille Atatürk'ün özgeçmişini anlatmıştır. Atatürk'ü anma törenine Milli Şef İsmet İnönü'nün Beyannamesi okunarak son verilmiştir.

11 Kasım 1944 tarihinde Muğla'da çıkan "Muğla'da Halk Gazetesi" yazarlarından Etem Serim "Unutulmaz Bir Yıldönümü" adlı yazısında konuyla ilgili şunları kaleme almıştır.

"Bundan altı sene evvel Türk vatanını kurtaran Türk Cumhuriyetini kuran büyük Mustafa Kemal fani hayata gözlerini kapadı. Bütün Türk Milletini arkasından ağlatmıştı.

Mustafa Kemal sevgisinin ne demek olduğunu anlamak için onun kara haberinin bütün vatana yayıldığında Türk çocuklarının yüzlerinde okunan ıstırapı görmek ve hıçkırıklarını içirmek kâfi idi. O gün bütün vatan kaybettiği büyük evladına ağladı. Bütün dünya bu ölüme yandı.

En ümitsiz kara günde vatani kurtarma işinin başına geçen canlı ve ateşli sözleri ile istiklale susamış Türk Milletine savaşma azmi aşılayan fani Mustafa Kemal bugün aramızda değil. Fakat Türk tarihine şeref veren, eserleri, inkılapları ve Cumhuriyeti dimdik ayakta duruyor. Ölmez Atatürk her an aramızda ve gönüllerimizde yaşıyor.

10 Kasım sabahı hayata veda ettiği anda Halkevlerinde toplanan Türk Milleti onun mukaddes hatıralarını anıyor ve manevi huzurunda minnetle eğiliyor.

Zaman ilerledikçe daha da büyüyen ve ulvileşen Atatürk ile övünüyoruz.

*Onun manevi huzurunda saygı ile eğilirken, gençliğe emanet ettiği Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini her şeye rağmen korumaya ant içiyoruz."*³⁰

10 Kasım 1945 tarihinde yani Atatürk'ün ölümünün 7. yıldönümünde Muğla'da Muğla Halkevi salonunda Vali, Belediye Başkanı, Garnizon Komutanı, CHP il ve ilçe yöneticileri, esnaf ve halkın katılımıyla bir anma toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı, Atatürk'ün ölüm saati olan saat 9.05 geçe elektrik fabrikasının siren sesinin çalması ile başlamış, 5 dakikalık saygı duruşundan sonra Atatürk'ün ölümü üzerine hüznü konuşmalar yapılmış, Atatürk'ün özgeçmiş ve millet ve memleket için yaptığı hizmetler anlatıldıktan sonra Milli Şef İnönü'nün Atanın ölümünden duydukları teessürü gösteren beyannamesi okunarak buradaki tören sona ermiştir. Halkevindeki tören sona erdikten sonra katılımcılar, Halkevi salonuna konulan temsili katafalkın önünden geçerek bahçeye çıkmış, bahçede bulunan askeri bandonun matem marşı eşliğinde ağır ağır yürüyerek anıta ulaşmış, anıtta saygı duruşunda bulunmuş sonra tümen, CHP ve İnhisar İdaresi çelenklerini anıta koymuş ve anma törenine iştirak eden subaylarla beraber esnaf, halk ve memurlar üzgün bir halde anıt önünden geçmek suretiyle töreni sonlandırmıştır.³¹

10 Kasım 1945 tarihinde Muğla da yayınlanan "Muğla da Halk Gazetesi" yazarlarından Şaban Kınay, "Hiç Sönmeyen ve Her Yıldönümünde Tazelenen Bir Acı" adlı yazısında şunları belirtmiştir;

"Türkün kalbinde ebedi olarak yaşayan Atatürk yedi yıl önce bugün bu saatte Dolmabahçe Sarayı'nda altı meşalenin ışıkları altında hayata gözlerini yumarken, onun ruhu milletin kalbinde ebedi hayata doğdu.

*Her zaman olduğu gibi bugün onun ruhu önünde derin bir huşu ile eğileceğiz. Onun kahramanlık menkıbelerini hürmetle anacağız. Çünkü yurt ve millet onun manevi varlığı ile o kadar kaynaşmış ki her tarafta onu görüyor. İşte bu nedenle bugün burada toplandık, onu anıyoruz."*³²

Atatürk, ölümünün 10.yıldönümünde tüm ülkede olduğu gibi Muğla'da da büyük bir hüznle anılmıştır. İşte bu bağlamda günün anlam ve önemini belirtmek için 10 Kasım 1948 tarihinde Muğla'da yayınlanan "Muğla'da Halk Gazetesi" "10 Yıl Değil, Asırlar Geçse de Atatürk her Türk'ün Kalbinde Bir İdeal Olarak Yaşayacaktır" manşeti ile çıkmıştır.

Muğla Halkevi'nde kalabalık bir topluluğun katılımı ile yapılan bu tören, saat 9.05 geçe 5 dakikalık saygı duruşu ile başlamış, öğretmen Necmi Yener'in, Atatürk'ün hayatı ve eserleri hakkında yaptığı samimi bir konuşma ile devam etmiş, sonra Dr. Namık Gedik Atatürk'e dair birkaç hatırasından bahsetmiş ve buna müteakip Yüksek Ziraat Mühendisi Kemal Çöllüoğlu tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Atatürk hakkındaki beyannamesi okunmuş ve böylece anma töreni son bulmuştur. Halkevindeki bu törenden sonra katılımcılar salondaki katafalk önünden geçerek Cumhuriyet meydanına doğru yürümüştür. Meydana ulaşan katılımcılar anıta çelenk koyarak dağılmış ve böylece anma töreni sona ermiştir.

10 Kasım 1948 tarihli "Muğla'da Halk Gazetesi" köşe yazında "Atatürk Müsterih Olabilir" diyerek aşağıdaki yazıyı yayınlamıştır:

³⁰ Muğla'da Halk Gazetesi, 11 Kasım 1944, Yıl.18, Sayı.1826, s.1.

³¹ Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1945, Yıl.18, Sayı.1915, s.1.

³² Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1945, Yıl.18, Sayı.1915, s.1, 1946 ve 1947 yıllarına ait Muğla da Halk Gazetesi'nin ilgili sayılarına ulaşılamadığı için bu döneme ait anma törenleri çalışmada yer almamıştır.

BAYRAM AKÇA

“Atatürk’ü on yıl önce bugün kaybetmiştik. Türk Milleti tarihin hiçbir devrinde bugünkü kadar büyük bir matemle sarsılmamıştı. Aradan on yıl geçtiği halde onun ölümüne karşı duyduğumuz acı içimizde yakıcılığını hala muhafaza ediyor. Geçen zaman için ona olan hayranlığımız ve hürmetimiz artarak devam etti.

Onun için çok ağladık. Üzüntümüzü azaltan tek şey eserlerini koruyacak ve yaşatacak bir nesil bırakmasıdır.”³³

Mustafa Kemal Atatürk, ölümünün 11. yıldönümünde tüm Türkiye’de olduğu gibi Muğla Halkevi’nde de yapılan bir törenle anılmıştır. 12 Kasım 1949 tarihli “Muğla’da Halk Gazetesi” ne göre bu tören Atatürk’ün hayata gözlerini yumduğu saat 9.05 gece 5 dakikalık saygı duruşu ile başlamıştır. Ardından Ortaokul Öğretmeni Kadri Aktuğ, Atatürk’ün hayatı ve memleket ve millet için yaptığı büyük hizmetler ve kahramanlıkları hakkında bir konuşma yapmıştır. Yarım saatten fazla süren bu konuşmadan sonra Ayhan Ertuğlu tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Atatürk hakkında yayınladığı beyannamesi okunmuştur. Muğla Halkevi’ndeki bu törenin sonunda salonda bulunan temsili katafalk önünden geçen katılımcılar Cumhuriyet Meydanına gelmişlerdir. Burada Atatürk Anıtına çelen konarak tören son bulmuştur.³⁴

SONUÇ

Bu çalışmada, Mustafa Kemal Atatürk’ün hastalığı, ölümü ve ölümünü izleyen 10 yıl içinde Muğla’da yaşanan üzüntünün kaynağı, Muğla’da Halk Gazetesi üzerinden ortaya konulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü nedeniyle Türk Milleti, yerel ve ulusal basında onu ve onun devrimlerini yeniden düşünmüştür. Bu bağlamda Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün arkasından Milli Mücadele, TBMM’nin açılışı, Cumhuriyetin ilanı ve Türk modernleşmesi üzerine onlarca yazı yazılmıştır. Bu yazılardan bazıları da bu çalışmada temel kaynak olarak kullanılan 1939-1949 yılları arasında çıkan Muğla’da Halk Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü üzerine Türk milleti kadını-erkeği, yaşlısı-genci ile onun arkasından bir yakını kaybetmiş gibi matem tutmuş ve ona karşı vefa örneği göstermiştir. Çünkü bütün Türkiye İslam’ı, bayrağı, vatani ve milleti düşmandan kurtaran yegâne kişinin Mustafa Kemal Atatürk olduğuna inanmış ve ona karşı kalbini minnet hisleriyle doldurmuştur.

Tüm Türkiye’de ulusal basın kadar yerel basın da Mustafa Kemal Atatürk’ü modern Türkiye’nin kurucusu olarak kabul etmiştir. Onun, “Hasta Adam” olarak nitelendiren Osmanlı Devleti’nin enkazından Modern Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuş olması, yurttan ve dünyada büyük bir hayranlık uyandırmıştır. Atatürk döneminde sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak ülkede yaşanan gelişmeler âdeta bir mucize olarak görülmüştür. Bu bağlamda tıpkı ulusal basında olduğu gibi Muğla’da Halk Gazetesi’nde de her yönüyle Atatürk’ün fikir ve düşüncelerini ortaya koyan yazılara yer verilmiştir. Bu yazılardan anlaşıldığı üzere devrimlerin Muğlalı halk ve aydınlar tarafından da benimsendiği görülmüştür.

Türkiye’de yayınlanan ulusal gazetelerden hiçbiri Türk ulusal kimliğinin inşasında Mustafa Kemal Atatürk’ün rolünü göz ardı etmemiştir. 1939 ile 1949 yılları arasında yayınlanan Muğla’da Halk Gazetesi’nin de bu hususta benzer bir yaklaşımı benimsediği anlaşılmaktadır. Bu durum, Muğla’da 10 Kasım Atatürk’ü anma toplantılarında yapılan konuşmalar ve gazetede yayınlanan köşe yazılarında kendini açıkça göstermektedir.

1939 ile 1949 yılları arasında Muğla yerel basınında Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü hakkındaki yazılar, bu olayın yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da büyük bir üzüntüyle karşılandığını ifade etmiştir. Söz konusu yazılarda, bütün bu üzüntülerin üstesinden gelecek tek tesellinin de onun bıraktığı eserler olduğu ve o eserleri yaşatmak, ileriye götürmek ve hatta uğruna can vermek için halkın ant içtiği yazılmıştır. Buna ek olarak, Mustafa Kemal Atatürk, gelecekte Türk Milleti’nin mutlu olması ve kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nin ilelebet yaşamasını istemiştir. İşte bu bağlamda 1939 ile 1949 yılları arasında çıkan Muğla’da Halk Gazetesi’nde Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Milleti’nin örf ve adetlerini bir araya getirerek onu gelecekte saadete götüreceği Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık adı altında altı ilke vücuda getirdiği ve bunları da Türk Milleti’ne armağan ettiği belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Süreli Yayınlar

Ayin Tarihi, (Atatürk’ün Vefatları), No. 60, Ankara, İkinci Teşrin 1938,s.83-84.

Muğla’da Halk Gazetesi, 11 Kasım 1939, Yıl.13,Sayı.1555,s.1.

³³ *Muğla’da Halk Gazetesi*, 10 Kasım 1948, Yıl.21, Sayı.2068, s. 2.

³⁴ *Muğla’da Halk Gazetesi*, 12 Kasım 1949, Yıl.21, Sayı.2162, s. 1.

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

Muğla'da Halk Gazetesi, 9 Kasım 1940, Yıl.14,Sayı.1605,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 16 Kasım 1940, Yıl.14,Sayı.1606,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1941, Yıl.15,Sayı.1655,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 14 Kasım 1942, Yıl.16,Sayı.1707,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 13 Kasım 1943, Yıl.17,Sayı.1759,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 11 Kasım 1944, Yıl.18,Sayı.1826,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1945, Yıl.18,Sayı.1915,s.1.

Muğla'da Halk Gazetesi, 10 Kasım 1948, Yıl.21,Sayı.2068,s.2.

Muğla'da Halk Gazetesi, 12 Kasım 1949, Yıl.21,Sayı.2162,s.1.

2. Kitap ve Makaleler

AKÇA, Bayram, ARSLAN, Recep, “Atatürk’ün Ölümünün Muğla Vilayetindeki Yansımaları”, *Atayurt’tan Muğla’ya Türk tarihi ve Kültürü Hakkında Yazılar*, ed. Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2020, s. 214-219.

GÖMEÇ, Saadetin Yağmur, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

HOTANCI, Yağmur Tatar, *Demokrat Parti Döneminde 10 Kasımlar*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2017.

KİNROSS, Lord, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, İstanbul 1994.

KODAL, Tahir, “Atatürk’ün Ölümü ve Denizli Kamuoyu”, *PAÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Denizli 1999, s. 17-18.

ÖKTEN, Nazlı, “Ölümsüz Bir Ölüm, Sonsuz Bir Yas: Türkiye’de 10 Kasım”, *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye’nin Toplumsal Hafızası*, Derleyen: Esra Özyürek, İletişim Yayınları, İstanbul,2001.

SONYEL, Selahi R, *Atatürk- The Founder of Modern Turkey*, Ankara 1989.

SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk’ten Hatıralar*, C. II, İstanbul 1973.

ŞİMŞEK, Burak, *Tek Parti Döneminde 10 Kasımlar (1938-1950)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İzmir 2007.

ŞİMŞİR, Bilal N. *Atatürk’ün Hastalığı*, Ankara 1989.

TRYJARSKI, Edward, *Türkler ve Ölüm*, çev. Hafize Er, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2011.

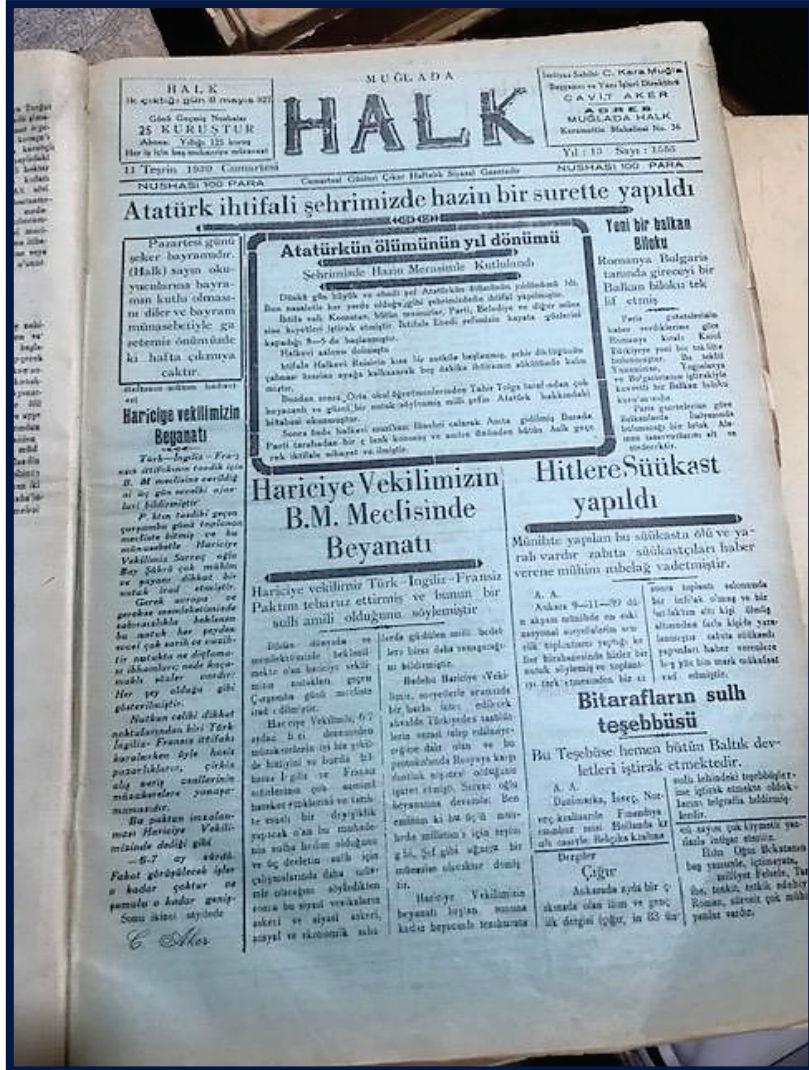
TURAL, M. Akif, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

UZUN, Haklan, “Türkiye’de 10 Kasım Törenleri, “İlk Matem” 10 Kasım 1939’dan,” *Atatürk Haftası*” ve “Matemsiz Atatürk’ü Anma” Günlerine”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, İzmir, (2019-Bahar, s.135-170.

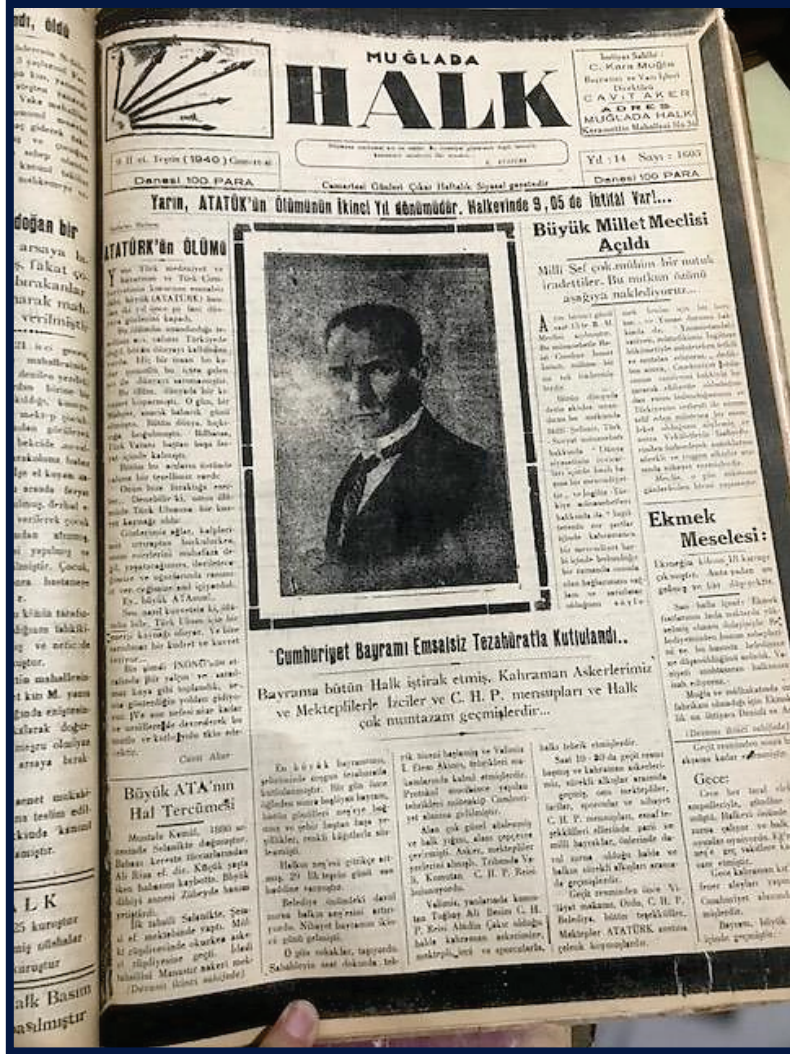
EKLER: Muğla'da Halk Gazetesi Örnekleri,

Ek-1 Muğla'da Halk

BİR LİDERİ ANMAK: MUĞLA'DA HALK GAZETESİ'NE GÖRE MUĞLA'DA 10 KASIM TÖRENLERİ (1939-1949)

Ek-2, Muğla'da Halk

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.